

Норець Т.М.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМИ ВИМОВИ

Соціолінгвістичний аспект досліджень орфоепічної норми передбачає встановлення залежності особливостей вимови від різних соціальних характеристик мовців (стать, вік, рівень освіти, професійна приналежність, походження, соціальне походження, місце народження і т. і.) і від умов мовленнєвої ситуації (соціальна і ситуативно-стилістична варіативність). Урахування цих факторів спрямовує вивчення живого мовлення в соціологічно орієнтований напрям лінгвістики, зокрема на розгляд накопичених фактів не тільки в їхньому відношенні до структури мов та її варіантів, а й в їхньому відношенні до носіїв мовлення і соціальних умов його функціонування і застосування [1, с. 239; 94]. Іншими словами, соціальний характер лінгвістичних явищ припускає, що останні є мінливими.

Основною одиницею соціальної стратифікації мови є соціолект - типовий для певної соціальної групи носіїв мови варіант, однією з характеристик якого постає фактор статі мовців, чи сексолект [2, с. 35; 52]

Дихотомія - чоловіче/жіноче перебуває в центрі уваги медицини, біології, психології, соціології, культурології й інших наук. У лінгвістиці ж поняття гендер введено в термінологічний обіг у 60-х роках ХХ століття у зв'язку з розвитком феміністичного руху в країнах Західної Європи й США. Термін гендер (gender), на відміну від термінів sexus (біологічна стать) і genus (граматичний рід), функціонує на позначення та виявлення соціальної й культурної зумовленості феномену статі й передбачає соціокультурний концепт, що формується в рамках системи етнічно зумовлених стереотипних уявлень. Гендерна, чи так звана, феміністська лінгвістика займається пошуком, описом і дослідженням гендерної асиметрії в мові (тобто нерівномірної репрезентації в мовленні осіб різної статі) і розробкою соціальної й культурної програми кореляції мови з погляду рівноправності чоловіка і жінки.

Гіпотеза гендерних субкультур зумовила поняття гендерлект – постійного набору ознак чоловічого і жіночого мовлення. Проте праці останніх років переконливо доводять, що говорити про гендерлект некоректно [3, 265]. Роль субкультурного фактора у цьому разі перебільшена. Розбіжності в чоловічому і жіночому мовленні не настільки значні, не виявляються в будь-якому мовленнєвому акті і не свідчать, що стать є визначальним моментом комунікації, як це передбачалося на початковому етапі розвитку феміністської лінгвістики. Вивчення комунікації осіб однієї статі, але різного соціального й професійного статусу, також виявило певні розбіжності. Разом з тим сьогодні наука не заперечує існування деяких стильових особливостей, властивих переважно чоловікам чи переважно жінкам у рамках чітко окресленої ситуації спілкування.

За умови рівності інших соціальних умов (соціальний і професійний статус, вік, комунікативна роль) чоловіки і жінки обирають різні стратегії мовленнєвої поведінки, що виявляються в моделях побудови текстів, у використанні мовних засобів, в асоціаціях, що виникають у чоловіків і жінок. А звідси гендерна варіативність мовленнєвої поведінки вивчається на різних рівнях мови: фонетичному, лексикологічному, граматичному.

Для опису кореляції між лінгвістичними характеристиками усного мовлення та соціальними характеристиками ідіолекту використовується система градування рівнів мовленнєвої культури мовця, тобто ступеня його опанування мовою, здібності породжувати й розуміти тексти відповідно до орфоепічної норми [4, с. 43]. Через те, що рівень мовленнєвої культури безпосередньо співвідноситься за опозицією індивідуальне/соціальне, він визначається, окрім індивідуальних факторів, цілою низкою соціально і ситуативно зумовлених чинників, зокрема і статтю мовця.

Вивчення гендерної варіативності у вимірах соціофонетики дозволяє встановити наявність не абсолютних особливостей вимови, в мовленні чоловіків і жінок, а розбіжності вимови, щодо конкретних фонетичних перемінних, як [5]

Поряд з іншими соціолінгвістичними параметрами гендерна варіативність впливає на вибір засобів на сегментному і супraseгментному рівнях, причому найбільш розробленими є явища супraseгментного рівня.

На основі експериментальних досліджень встановлено, що жіночому емоційному мовленню властива фонетична експліцитність, тоді як для чоловіків характерна лексична [6]. Для чоловічого мовлення характерна велика наполегливість, вимогливість авторитарність, прагнення взяти ініціативу в розмові, агресивність. Вважається, що мовлення жінок є більш консервативним у збереженні регіональних ознак вимови. Крім того, було встановлено на прикладі російської мови, що особливості жіночої вимови найбільш яскраво виявляються в сфері вокалізму, а чоловічої - в сфері консонантизму.

Описуючи регіональні варіанти російської літературної мови, з'ясувалося, що, за однакового набору відхилень від кодифікованої норми вимови, мовлення жінок є більш нормативним, ніж мовлення чоловіків. Це підтверджує поширену думку про більшу консервативність жіночого мовлення, порівняно з чоловічим. Відомо, наприклад, що берегинями територіальних діалектів є саме жінки [7, с. 33-35]. Показових розбіжностей на синтаксичному рівні виявити не вдалося, що певною мірою підтверджує висунуте в літературі припущення, відповідно до якого в мовленні людей високого рівня соціального розвитку і високого рівня мовленнєвої культури диференціація за статтю виявляється невідрізно.

Що стосується досліджень гендерної варіативності, проведених на матеріалі романських мов (швейцарського регіонального варіанта французької мови), які були зорієнтовані на вивчення лексичного аспекту чоловічого та жіночого мовлення, було виявлено такий факт, що жінкам більш властиве почуття мовної інсекурації. Присутність цього чинника для жінок виявляється у прагненні до паризького стандарту, до більш престижних форм вимови, зокрема варіантів вимови, що характеризують орфоепічну норму

стандартної французької мови. Проведені дослідження одностайно поділяють думку про те, що для жінок характерна тенденція до вживання престижних форм. Це може розглядатися їхнє самоутвердження в суспільстві завдяки високій комунікативній компетенції.

Соціальний статус носія мови тісно пов'язаний з поняттям „стилю вимови”, який встановлюється лише з детальною характеристикою соціального „обличчя” мовця. З точки зору психології і фізіології, стилі вимови – це „акустичні еквіваленти перебудов внутрішнього середовища організму”, які в свою чергу, корелюють зі змінами ситуації спілкування [8;].

Джерела та література

1. Балли Ш. Французская стилистика: Пер. с франц.- М.: Изд-во иностр. Лит-ры, 1961 – 391с.
2. Петренко А.Д. Социофонетическая вариативность современного немецкого языка в Германии.- Киев: Рідна мова, 1998.- 254с.
3. Kotthoff Н. Die Geschlechter in der Gesprächsforschung. Hierarchien, Theorien, Ideologien// Der Deutschunterricht.-1996/- № 1.-S. 9-15.
4. Изенберг Х. О предмете лингвистической теории текста //Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978.- С.43-56.
5. Петренко О.Д., Ісаєв Е.Ш., Петренко Д.О. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження // Мовознавство.- 1999.№1.-С.64-69.
6. Земская Е.А., Китайгородская М.А., Розанова Н.Н. Особенности мужской и женской речи // Русский язык в его функционировании: Коммуникативно- прагматический аспект / Отв. ред. Е.А.Земская, Д.Н. Шмелев.- М.: Наука, 1993.- С. 90-136.
7. Ильичева О.В. Синтаксические признаки спонтанной речи в соотношении с социальными характеристиками говорящего //Материалы XXVII межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Вып. 2. Секция грамматики. Тез. Докладов.- СПб: Изд-во СПбГУ.- 1998.- С.32-35.
8. Ганиев Ж.В. Социофонетика и фоностилистика. К методике эксперимента // Социально-лингвистические исследования.- М.:Наука, 1976.-С.52-62.

Норець Т.М.

ВПЛИВ ПРОСОДІЇ НА ВАРІАТИВНІСТЬ ЗВУКОВИХ ОДИНИЦЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

В роботах вітчизняних і закордонних лінгвістів завжди приділялась велика увага проблемі звукових модифікацій, визначався вплив інтра - і екстралінгвістичних факторів на зміни звукових одиниць в процесі комунікації.[1,2,3].

Останнім часом особлива увага приділялась варіюванню звукових одиниць в соціальному і стилістичному аспектах. [4,5].

Однак, виявлення залежності звукових модифікацій від змінювання просодичної організації мови є не менш важливим при визначенні глибинних процесів звукового варіювання і шляхів розвитку фонетичної системи мови.

Актуальність вивчення проблем впливу просодичних характеристик на модифікації звукових одиниць сучасної французької мови визначається тим значенням, яке набуває виділення причинно-наслідкових зв'язків в варіативності одиниць сегментного рівня для прогнозування майбутніх фонетичних змін, теоретико - лінгвістичною прикладною значущістю отриманих результатів.

Основною ціллю нашого дослідження було визначення експериментальним шляхом впливу просодичної організації висловлення на модифікації сегментного рівня мови. Під просодичною організацією висловлення розуміємо таке явище мови, яке розмежовує слова і визначає їх сполучність у фонетичному слові. Виходячи із сприйманих якостей, просодія включає такі компоненти як частота основного тону, інтенсивність і довжина звуку. На перцептивному рівні вони оцінюються як висота, гучність і довжина звуку, який чуємо. Тому в якості модифікацій просодичної організації були запропоновані наступні умови висловлення: нормальне, швидке, гучне, тихе, повільне, гучне/повільне, тихе/повільне, тихе/швидке, гучне/швидке. Окрім перерахованих змін просодичної організації була ще одна умова, яка була присутньою у всіх варіантах висловлення: підвищення і зниження тону. Оскільки зниження тону відповідає кінцю розповідальної фрази, а підвищення тону відповідає питальній фразі з прямим порядком слів, то для дослідження були обрані короткі одно - двосинтагмові питально-відповідальні фрази.

Об'єктом дослідження є французькі голосні /a:/ заднього ряду, /a:/ носова, /o:/ закрита лабіалізована., /o/ назальна. У експерименті приймали участь носії мови у віці від 24 до 34 літ, які мають вищу, або незакінчену вищу освіту. Вимова дикторів відповідає нормам сучасної французької мови.

Аудиторський аналіз складався з трьох етапів:

1. Визначення відповідності виконання заданих умов висловлення. Визначення фраз, які найбільше відповідають заданим параметрам висловлення.
2. Визначення комунікативного типу фраз.
3. Визначення тембральної забарвленості звуків, які досліджувались.

Ціллю наступного електронно-акустичного аналізу було виявлення акустичних характеристик голосних